

International Journal of Social Sciences

ISSN:2587-2591

[DOI Number:http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.21.3](http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.21.3)

Volume 9/1

2025 p. 45-62

SAVAŞ KARŞITI BİR ŞAİR SANKICHI TÖGE: BİREYSEL TANIKLIKTAN KÜRESEL BARIŞA¹

AN ANTI-WAR POET SANKICHI TÖGE: FROM PERSONAL TESTIMONY TO GLOBAL PEACE

Filiz YILMAZ*

ÖZ

Hiroşima'da atom bombası felaketine tanıklık eden şair Sankichi Töge, bireysel acısını toplumsal hafızaya dönüştürerek, savaş karşıtı ve barış yanlısı bir duruş sergileyen şiirler kaleme almıştır. En önemli eserlerinden biri olan *Genbaku Shishū* (Atom Bombası Şiirleri Antolojisi) yalnızca bir edebi eser değil, aynı zamanda nükleer silahların yıkıcılığına karşı bir tanıklık ve protesto belgesidir. Töge'nin şiirleri, atom bombasının meydana getirdiği travmaları, barış mücadelesini ve savaş karşıtı söylemi evrensel bir perspektifle dile getirmektedir. Bu çalışma, "Atom Bombası Şairi" olarak tanınan Sankichi Töge'nin eserlerini detaylı bir şekilde ele alarak Atom Bombası Edebiyatı içindeki konumunu ve edebi söyleminin dönüşümünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Doküman analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada, Sankichi Töge'nin *Genbaku Shishū* adlı şiir seçkisi esas alınarak şiirlerindeki tematik ve dilsel unsurlar analiz edilmiş ve Töge'nin tanıklığı ile savaş karşıtı duruşu çok boyutlu bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Şairin şiirsel dili, savaşın yıkıcı etkilerini belgeleyen ve gelecek nesillere bir uyarı niteliği taşıyan metinlere dönüşmüştür. Töge'nin uluslararası alandaki tanınırlığı, Atom Bombası Edebiyatı'nın savaş sonrası edebiyat içindeki konumunu belirginleştirmiştir. Çalışma, bu edebi türün Japonya sınırlarını aşan küresel bir barış çağrısına dönüştüğünü aktarmaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma Atom Bombası Edebiyatı'nın, yalnızca Japon edebiyatı bağlamında değil, savaş sonrası edebi miras içindeki yerini tartışmaya açmaktadır. Ayrıca bu çalışma, Töge'nin şiirlerinin savaş sonrası edebiyatın tanıklık işlevine katkı sunduğunu, edebiyatın yalnızca estetik bir değer taşımakla kalmayıp etik bir sorumluluk da üstlendiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Sankichi Töge, Atom Bombası Edebiyatı, Genbaku Bungaku, Savaş Sonrası Japon Edebiyatı, Hiroşima.*

¹ Bu çalışma, 1-2 Kasım 2021 tarihlerinde düzenlenen "Uluslararası Dil ve Çeviribilim Kongresi"nde sunulan "Sankichi Töge ve Şiirleri" başlıklı bildirinin geliştirilmiş halidir.

* Dr. Öğr. Üyesi Filiz YILMAZ, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Japon Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, E-mail: flzyilmaz@ankara.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0929-838X>, Ankara, Türkiye.

ABSTRACT

Japanese poet Sankichi Tōge, who witnessed the atomic bombing in Hiroshima, transformed his personal suffering into collective memory by composing poems that embody an anti-war and pro-peace stance. One of his most significant works, *Genbaku Shishū*, is not merely a literary creation but also a document of testimony and protest against the devastation caused by nuclear weapons. Tōge's poetry articulates the traumas inflicted by the atomic bomb, the struggle for peace, and the anti-war discourse from a universal perspective. This study aims to provide a comprehensive analysis of Sankichi Tōge's works, known as the "Atomic Bomb Poet," by examining his position within Atomic Bomb Literature and tracing the transformation of his literary discourse. Employing the document analysis method, this research focuses on the poems compiled in *Genbaku Shishū*, analyzing their thematic and linguistic elements. Tōge's poetry is examined from a multidimensional perspective, exploring both his testimony and anti-war stance. His poetic language transforms into texts that document the destructive impact of war and serve as a warning to future generations. Tōge's international recognition has further solidified the position of Atomic Bomb Literature within postwar literary discourse. This study highlights how this literary genre has evolved beyond Japan's national boundaries, emerging as a global call for peace. Ultimately, this research situates Atomic Bomb Literature not only within the framework of Japanese literature but also within the broader context of postwar literary heritage. Furthermore, it underscores how Tōge's poetry contributes to the testimonial function of postwar literature, emphasizing that literature is not solely an aesthetic pursuit but also an ethical responsibility.

Keywords: *Sankichi Tōge, Atomic Bomb Literature, Genbaku Bungaku, Post-War Japanese Literature, Hiroshima.*

Giriş

İkinci Dünya Savaşı, küresel çapta olduğu gibi Japonya özelinde de yirminci yüzyılın en yıkıcı olaylarından biri olarak tarihe geçmiştir. Bu savaş, nükleer silah kullanımının insanlık üzerinde yaratabileceği sarsıcı sonuçları gözler önüne sermesi bakımından büyük bir dönüm noktası olmuştur. 6 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya ve 9 Ağustos 1945'te Nagasaki'ye atılan atom bombaları, yalnızca askeri ve siyasi dengeleri değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda modern tarihin en büyük felaketlerinden birine yol açarak insanlık tarihindeki en büyük trajedilerden biri olarak kayıtlara geçmiştir. İlk anda on binlerce insan yaşamını yitirmiş, hayatta kalanlar ise fiziksel, psikolojik ve sosyokültürel açıdan derin travmalarla karşı karşıya kalmıştır.

Hiroşima ve Nagasaki'de yaşanan bu trajedi, yalnızca tarih ve siyaset alanında değil, aynı zamanda edebiyat dünyasında da derin izler bırakmıştır. Felaketi bizzat deneyimleyen yazar ve şairler, tanıklıklarını eserlerine taşıyarak, savaşın ve atom bombasının etkilerini anlatan yeni bir edebi geleneğin doğmasına öncülük etmiştir. Daha sonra, *Genbaku Bungaku* (Atom Bombası Edebiyatı) olarak adlandırılan bu edebi yönelimin tanımı genişlemiş ve bireysel tanıklıkları esas alan eserlere ek olarak, savaşın insanlık üzerindeki yıkıcı etkilerini belgeleyen, barış çağrısında bulunan ve savaş karşıtı bir duruş sergileyen eserler de bu akıma dâhil olmuştur. Bu eserler, bireysel acıyı aşarak kolektif hafızanın oluşumuna katkı sağlamış ve savaşın yol açtığı travmaların kuşaklar boyunca aktarılmasına aracılık etmiştir.

TOBİDER

Hiroşima'daki atom bombası felaketinden sağ kurtulmuş olan şair Sankichi Tōge (1917–1953), Atom Bombası Edebiyatı'nın en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ancak onun kurtuluşu yalnızca fiziksel bir hayatta kalıştan ibaret değildir; Tōge, şiirleri aracılığıyla bu trajedinin ortak hafızada diri tutulmasını sağlamış ve tanıklığını edebi bir mirasa dönüştürmüştür. Atom bombasının etkilerini bizzat deneyimleyen bir birey olarak kaleme aldığı eserleri, yalnızca kişisel deneyimlerini değil, aynı zamanda savaşın toplum üzerindeki uzun vadeli etkilerini de yansıtmaktadır. Uluslararası alanda Atom Bombası Şairi (*Genbaku Shijin*) olarak tanınan Tōge, edebiyatı bir tanıklık ve uyarı aracı olarak kullanarak, benzer felaketlerin gelecekte yaşanmaması adına önemli bir rol üstlenmiştir.

Şair Sankichi Tōge, Hiroşima'ya atom bombası atıldıktan kısa bir süre sonra, Japonya henüz işgal altındayken yazı çalışmalarına başlamıştır. Atom bombasının etkilerini yansıtan şiirlerini *Genbaku Shishū* (Atom Bombası Şiirleri Antolojisi) adlı eserinde toplamış ve 1951 yılında, düşük maliyetli bir yöntem olduğundan, teksir makinesinde beş yüz kopya halinde bastırarak çoğaltmıştır. Bu eseri, özellikle kendisinin de üyesi olduğu *Shin Nihon Bungakkai* (Yeni Japon Edebiyatı Topluluğu) üyeleri arasında dağıtmıştır. Kitap, edebiyat çevrelerinde büyük ilgi görmesi üzerine, Japonya'nın önde gelen yayınevlerinden Aoki Shoten tarafından 1952 yılında yeniden basılmıştır. Şair ve biyografi yazarı Toshikazu Masuoka *Hachigatsu No Shijin: Genbaku Shijin Tōge Sankichi No Shi To Shōgai* (Ağustos Şairi: Atom Bombası Şairi Sankichi Tōge'nin Şiirleri ve Hayatı) adlı çalışmasında, Sankichi Tōge'nin *Genbaku Shishū* adlı seçkisinin Hiroşima halkının atom bombası karşısında duyduğu üzüntü ve öfkenin yanı sıra, haykırışlarından ve mücadelelerinden doğmuş bir seçki olduğunu, edebiyatın; insan düşüncesinin ve politik düşüncenin en yüksek biçimi olduğu düşünüldüğünde, Tōge'nin bu eserinin bu anlamda kendine özgü bir benzersizlik taşıdığını vurgulamaktadır (Masuoka, 1970: 373).

1953 yılında, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sekiz yıl sonra Sankichi Tōge, henüz otuz altı yaşındayken bir ameliyat sırasında hayatını kaybetmiştir. Sankichi Tōge'nin erken kaybına rağmen, eserleri Atom Bombası Edebiyatı'nın en önemli yapı taşlarından biri olarak kabul edilmeye devam etmiş ve zaman içinde pek çok akademik çalışmaya konu olmuştur.

John Whittier Treat *Early Hiroshima Poetry* (İlk Dönem Hiroşima Şiirleri, 1986) adlı çalışmasında, Hiroşima'daki atom bombası felaketinden sonra yazılan erken dönem şiirlerini ele almakta ve edebi anlatıların nükleer travmayı nasıl işlediğini incelemektedir. Sankichi Tōge bu çalışmada önemli bir figür olarak ele alınmakta ve onun şiirlerinin Atom Bombası Edebiyatı'nın temel taşlarından biri olduğu vurgulanmaktadır. Treat, Sankichi Tōge'nin şiirlerini, Hiroşima şiirleri içinde en güçlü ve etkili tanıklık örneklerinden biri olarak değerlendirir. Tōge'nin şiirlerinin, tanıklığı ve siyasi mesajları birleştirerek edebiyatı bir direniş aracı olarak kullandığının altını çizmektedir.

Japanese Atomic-Bomb Literature (Japonya'nın Atom Bombası Edebiyatı, 1988) adlı çalışmada Konaka, Atom Bombası Edebiyatı'nın iki ana eğilim üzerinden geliştiğini öne sürer: Doğrudan tanıklığa dayalı edebiyat ve kurgusal anlatımlar. Sankichi Tōge gibi edebi figürler tarafından üretilen, doğrudan deneyime dayalı ve anı niteliğindeki eserlerin birinci kategoride yer aldığını ve Tōge'nin eserlerinin Hiroşima'nın tarihsel belleğini şekillendirdiğini belirtmektedir. Tōge'nin şiirlerinde, bombanın insan bedeninde ve zihninde bıraktığı etkilerin doğrudan bir gözlemlerle aktarıldığını, bu yüzden onun edebi üretiminin sadece estetik değil, aynı zamanda tarihsel bir belge niteliğinde olduğunu vurgulanmaktadır.

Horimoto, *Kokugo Kyōkasho Ni Okeru Genbaku Bungaku Kyōzai* (Japonca Ders Kitaplarındaki Atom Bombası Edebiyatı Öğretim Materyalleri, 2014) adlı çalışmasında, Japonya’da okutulan lise ders kitaplarında Atom Bombası Edebiyatı eserlerinin nasıl ele alındığını incelemektedir. Çalışma, özellikle Sankichi Tōge ve diğer yazarların eserlerinin eğitim materyali olarak kullanılması sürecini analiz etmekte olup, ders kitaplarında Tōge’nin eserlerinin tercih edilmesinin nedeninin, onun yalnızca edebi bir figür değil, aynı zamanda bir tanık ve aktivist olarak görülmesi olduğuna değinmektedir. Hiromoto’nun bu çalışması, Sankichi Tōge’nin şiirlerinin Japon eğitim sisteminde savaş karşıtı bilinci geliştirmek amacıyla nasıl kullanıldığını ve Atom Bombası Edebiyatı eserlerinin müfredattaki yerini detaylandırmaktadır. Çalışmada, Tōge’nin şiirlerindeki barış vurgusu ve savaş karşıtı mesajların, Japon eğitim sisteminde savaşın sonuçlarını öğrenciler üzerinde düşündürücü bir şekilde ele alma sürecine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu makale, Sankichi Tōge ve Atom Bombası Edebiyatı üzerine yapılan önceki akademik çalışmaların ortaya koyduğu tematik çerçeveyi takip etmekle birlikte, bu alandaki eksiklikleri gidermeyi ve yeni bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır.

Önceki çalışmalar, Tōge’nin eserlerini tanıklık, savaş karşıtı söylem ve kolektif hafıza bağlamında ele almış, şiirlerinin edebi ve politik yönlerini detaylandırmıştır. Ancak bu çalışma, Tōge’nin edebiyatını daha geniş bir tarihsel ve kültürel bağlama oturtarak, onun eserlerindeki dönüşümleri ve uluslararası yankılarını ele almayı hedeflemektedir.

Bu çalışma, özellikle şu açılardan önceki araştırmalardan farklılaşmaktadır:

- Tōge’nin şiirlerindeki değişim sürecini (öncesi ve sonrası) detaylı biçimde analiz ederek onun yazınsal kimliğindeki dönüşümü ortaya koymak,
- Onun şiirlerinin uluslararası edebi ve politik hareketlerle ilişkisini irdelemek,
- Daha önce sınırlı olarak ele alınmış şiirlerini inceleyerek, onun tanıklık anlatısını nasıl şekillendirdiğini daha derinlemesine analiz etmek.

Bu bağlamda, mevcut akademik literatüre yeni bir perspektif kazandırarak, Tōge’nin edebi mirasının savaş sonrası Japon toplumundaki yeri ve günümüz barış söylemleri açısından nasıl değerlendirilebileceğine dair yeni katkılar sağlamayı amaçlamaktadır.

Sankichi Tōge’nin bu çalışmaya konu olarak seçilmesinin en önemli nedenlerinden biri, eserlerinin yalnızca Japonya sınırları içinde değil, uluslararası alanda da büyük yankı uyandırmış olmasıdır. *Genbaku Shishū* (Atom Bombası Şiirleri Antolojisi), 1951 yılında Berlin’de düzenlenen Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivali’nde Japonya’yı temsil eden eserlerden biri olarak sunulmuş ve bu sayede Tōge’nin mesajı küresel bir kitleye ulaşmıştır. Bu durum, onun şiirlerinin yalnızca ulusal bir hafıza ve edebi miras olarak değil, aynı zamanda savaş karşıtı küresel söylemin bir parçası olarak kabul edildiğini göstermektedir. Tōge’nin eserleri, savaşın yıkıcı etkilerini edebi bir tanıklık olarak aktarması ve barış çağrısı niteliği taşıması nedeniyle uluslararası akademik çevrelerde ve savaş karşıtı hareketlerde önemli bir yer edinmiştir.

Japonya’da ve uluslararası akademik çevrelerde önemli akademik çalışmalara konu olmuş olan Atom Bombası Edebiyatı ve Sankichi Tōge’nin şiirleri üzerine Türkiye’de yapılan akademik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu çalışmanın hedeflerinden biri de, Sankichi Tōge’nin Atom Bombası Edebiyatı içerisindeki konumunu detaylı bir şekilde inceleyerek, bu alandaki akademik boşluğu doldurmaya katkı sağlamaktır.

Bu bağlamda, çalışma öncelikle Tōge'nin edebi yönelimlerinin izini sürerek, tarihsel süreçte ortaya çıkan şiir anlayışının genel çerçevesini çizmeyi hedeflemektedir. Ardından, şairin atom bombası temalı şiirlerine odaklanarak, bu eserlerde öne çıkan unsurları belirlemek ve ana temaları detaylandırmak amaçlanmaktadır.

Çalışmanın temel sınırlılığı, Türkçe literatürde konuya ilişkin yeterli akademik kaynağın bulunmamasıdır. Bu nedenle araştırma büyük ölçüde Japonca ve İngilizce kaynaklara dayanmaktadır ve konunun, küresel akademik perspektif içinde ele alınmasına özen gösterilmiştir. Buna ek olarak, çalışma temel olarak Sankichi Tōge'nin şiirlerine odaklanmakta olup, Atom Bombası Edebiyatı'nın diğer yazarlarına yalnızca genel bir çerçeve sunacak şekilde değinilmektedir. Bu durumun, ileride yapılacak karşılaştırmalı analizler için bir temel oluşturacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında, Atom Bombası Edebiyatı'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası Japon edebiyatı içindeki konumu ve Sankichi Tōge'nin edebi mirası üzerine kapsamlı bir analiz sunulması hedeflenmektedir. Bulgular ışığında çalışmanın, yalnızca Japon edebiyatı bağlamında değil, aynı zamanda nükleer silahların insanlık üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik disiplinlerarası çalışmalara da katkı sağlaması beklenmektedir. Özellikle savaş sonrası edebiyatın tanıklık işlevi ve bu tür eserlerin barış çağrısına nasıl aracılık ettiği konularında önemli çıkarımlar sunulması amaçlanmaktadır.

Sankichi Tōge'nin edebi üretiminde atom bombası felaketi belirleyici bir dönüm noktası olmuştur. Bu bağlamda, çalışmanın hedefleri doğrultusunda, şairin edebi yönelimindeki keskin dönüşümü anlamak amacıyla yalnızca atom bombası sonrasındaki eserleri değil, aynı zamanda atom bombası öncesi şiirleri ve kişisel yaşamına dair unsurlara da değinilecektir.

Kuramsal Çerçeve

Atom Bombası Edebiyatı, savaş sonrası Japon edebiyatında özgün bir yere sahiptir ve farklı edebi kategorilerle ilişkili olarak incelenebilir. Bu edebiyat türü, yalnızca bir savaş anlatısı değil, aynı zamanda otobiyografik anlatılar, travma edebiyatı ve tanıklık edebiyatı ile kesişen bir alan olarak ele alınmalıdır.

Otobiyografik Anlatılar ile İlişkisi:

Sankichi Tōge'nin şiirleri, bireysel deneyimlerden beslenen bir anlatım sergilemektedir. Onun eserleri, sadece bireysel acıyı değil, toplumsal hafızayı da şekillendiren bir otobiyografik tanıklık niteliği taşır.

Travma Edebiyatı Bağlamında:

Atom bombası felaketi, yalnızca fiziksel bir yıkım değildir, psikolojik olarak da derin izler bırakmıştır. Bu bağlamda, Tōge'nin eserleri travma edebiyatının temel özelliklerini taşımakta ve savaş sonrası bireylerin travmatik hafızasını edebiyat aracılığıyla ifade etmektedir.

Tanıklık Edebiyatı ve Kolektif Hafıza:

Tōge'nin şiirleri, yalnızca kendi deneyimlerine değil, Hiroşima'da hayatta kalanların ortak tanıklığına da yer verir. Bu yönüyle, tanıklık edebiyatının temel ilkelerini yansıtarak tarihsel bir belge niteliği kazanır.

Yöntem

Bu çalışma, Sankichi Tōge'nin Atom Bombası Edebiyatı içerisindeki konumunu belirlemek amacıyla nitel bir yaklaşım benimsemektedir. Araştırmada, doküman analizi yöntemi kullanılmış olup, Tōge'nin şiirleri temel inceleme materyali olarak ele alınmıştır. Örneklem olarak, Sankichi Tōge'nin atom bombası tanıklığı sonrası yazdığı şiirlerinin toplandığı *Genbaku Shishū* (Atom Bombası Şiirleri Antolojisi) seçkinde yer alan şiirler analiz edilmiş, *Karihōtaijo Nite* (Acil Müdahale Merkezinde), *Keikan* (Manzara) ve *Jo / Chichi O Kaese, Haha O Kaese* (Sunuş / Babamı Geri Ver, Anamı Geri Ver) adlı şiirler incelenmiştir.

Bu üç şiirin seçilme nedeni, Tōge'nin tanıklık, duygu aktarımı ve savaş karşıtı söylemini en güçlü şekilde yansıtan eserler arasında yer almalarıdır. Her biri, farklı bir bakış açısıyla atom bombasının yıkıcı etkilerini ele almakta ve farklı temalar üzerinden savaşın yıkımını anlatmaktadır. *Karihōtaijo Nite* şiiri, Hiroşima'da atom bombasının hemen ardından yaşanan yıkımı ve insan bedenindeki dönüşümleri, doğrudan gözlemleyen bir anlatımla sunarak, savaşın bireysel ve toplumsal etkilerini gözler önüne sermektedir. *Keikan*, bombanın doğayı ve bir şehrin dokusunu nasıl değiştirdiğini, yıkımın sadece insanlara değil, fiziksel çevreye de etki ettiğini vurgulamaktadır. *Jo / Chichi O Kaese, Haha O Kaese* ise kayıp ve yas temalarını işleyerek, savaşın insan hayatı üzerindeki onarılamaz etkisini dramatik ve evrensel bir mesajla dile getirmektedir.

Çalışmada, doküman analizi yönteminin tercih edilmesinin temel nedeni, Atom Bombası Edebiyatı'nın edebi ve tarihsel bağlamda değerlendirilmesi gerekliliğidir. Şairin eserleri, nükleer felaketin birey ve toplum üzerindeki etkilerini anlamak açısından değerli birer birincil kaynak niteliği taşımaktadır. Bu doğrultuda, çalışma kapsamında *Genbaku Shishū* şiir seçkisi detaylı olarak analiz edilmiş, şiirlerdeki tematik ve dilsel unsurlar üzerinde durulmuştur.

Araştırma, tarihsel ve edebi inceleme yöntemlerini birleştirerek, Tōge'nin tanıklığını ve savaş karşıtı duruşunu çok boyutlu bir perspektifle değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Sankichi Tōge'nin Yaşamı ve Edebi Yönelimi

Sankichi Tōge, 19 Şubat 1917 tarihinde Osaka'da, beş çocuklu bir ailenin en küçük çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Doğumundan kısa bir süre sonra ailesi, memleketleri Hiroşima'ya taşınmıştır. Tōge'ye on sekiz yaşında akciğer apsesi teşhisi konulmuş, ancak yıllar sonra bu teşhisin yanlış olduğu anlaşılmıştır. Aslında Tōge, akciğer tüberkülozundan muzdarip olup, hastalığın doğru teşhisi ancak 1949 yılında konulabilmiştir. Bu durum, şairin yıllarca yanlış tedavi görmesine ve kronik bir hastalıkla yaşamını sürdürmek zorunda kalmasına neden olmuştur (Masuoka, 1978: 224).

Tōge, Hiroşima Ticaret Lisesi'nden mezun olduktan sonra Tokyo Gas Şirketi'nde çalışmaya başlamıştır. Yirmi beş yaşındayken Hristiyanlığı seçen Tōge, Hiroşima'da yaşanan trajediyi şiirleri aracılığıyla aktarmakla kalmamış, aynı zamanda savaş karşıtı aktivist kimliğiyle de tanınmıştır. Şair ve biyografi yazarı Toshikazu Masuoka, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden dört yıl sonra Japonya Komünist Partisi'ne üye olan şairin, savaş önesi dönemde tuttuğu günlüklerde savaş ve siyasetle ilgili az sayıda kaydın bulunmasının, onun bu konulara olan ilgisinin savaş sonrası dönemde arttığına işaret ettiğini (Masuoka, 1978: 224) belirtmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından pek çok Japon genci, Japonya Komünist Partisi'ni bir umut kaynağı olarak

görerek partiye katılmış, Sankichi Tōge de bu ideallere sahip bireylerden biri olarak partinin ideolojik yapısından etkilenmiştir (Masuoka, 1978: 238).

Bu dönemde, Japonya hala Müttefik Kuvvetler tarafından işgal altında olduğundan, tam anlamıyla bir barış ortamının sağlanması mümkün olmamıştır. Özellikle, 1950 yılında Kore Savaşı'nın patlak vermesi ve atom bombasının bu savaşta tekrar kullanılması ihtimalinin, Tōge de dâhil olmak üzere Japon halkında büyük bir endişeye yol açtığı söylenebilir.

Şiirindeki Temalar

Sankichi Tōge, Japonya'da ve dünyada "Atom Bombası Şairi" olarak tanınmaktadır. Ancak, bu felaketi deneyimlemeden önce de, ilk gençlik yıllarında şiirler kaleme almıştır. Bu noktada eserlerini, tematik açıdan üç ana kategoriye ayırmak doğru olacaktır.

1945 öncesi

Ailesi ve çocukluğu ile ilgili anılar

Aşk şiirleri

1945 sonrası

Atom bombası ve savaş karşıtı şiirler

Sumio Katsuhara, Sankichi Tōge'nin Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndaki yenilgisine kadar olan dönemde kaleme aldığı yaklaşık üç yüz kadar şiirin, sevgiyle yoğrulmuş bir mutluluğu umut eden, fakat aynı zamanda kutsal savaşa inanma çabası içinde kararsızlıkla savrulan bir ruhun içsel yolculuğunu yansıttığını ve Tanrı'nın lütfuna sığınmaya çalışan ancak, ona tam anlamıyla inanmakta tereddüt eden bir bireyin zihinsel ve duygusal dalgalanmalarını gözler önüne serdiğini (Katsuhara, 1985: 43) ifade eder. Katsuhara'nın bu yorumu, Sankichi Tōge'nin erken dönem şiirlerinin içsel ve ideolojik çatışmalarını gözler önüne sermektedir. Katsuhara'ya göre, Tōge'nin savaş öncesi ve savaş dönemi şiirleri, yalnızca kişisel duyguların bir yansıması değil, aynı zamanda dönemin toplumsal ve siyasi baskılarıyla şekillenen bir bilinç dünyasını yansıtır.

Tōge, çocukluk anılarıyla ilgili olan ve aşk temalı şiirlerini atom bombası deneyiminden önceki dönemde yazmıştır. "Niji" (Gökkuşağı) başlıklı şiiri bu döneme ait şiir tarzını yansıtır niteliktedir.

GÖKKUŞAĞI

Bir ayağı bendim gökkuşağının

Dalgalı denizlerin ötesindeki ülkede

Diğer ayağı da hafifçe indi yere

O sendin, biliyorum.

Dalgalar kaybolurken başladı medcezir

Gökkuşağı solsa da

Kalplerimiz sarmalansın saklı bir buluta

Uzak bir parıltının içinde
Gökkuşığı olup duralım
Güneş kaybolup ay gidene kadar
Her şey eskiyip unutulana kadar

Çeviri: Filiz Yılmaz

Tōge "Gökkuşığı" şiirinde, aşkın gizli ve ölümü aşan bir sürekliliğe sahip olması arzusunu yansıtmakta, metaforlar aracılığıyla insan ilişkilerini, aşkı ve zamana karşı duran duygusal bağları ele almaktadır. Şiirde gökkuşığı, iki ayrı nokta arasında kurulan duygusal ve manevi bağı sembolize eder. "Bir ayağı bendim gökkuşığının / Dalgalı denizlerin ötesindeki ülkede" dizeleri, öznenin uzak bir yerde bulunduğunu ve karşıdaki kişiyle (sen) arasındaki mesafenin fiziksel ya da duygusal bir ayrılığı temsil ettiğini düşündürmektedir. Gökkuşığı, doğası gereği kısa sürede kaybolan, geçici bir fenomendir; ancak burada şair, bu geçiciliği aşmaya çalışan bir aşkı veya dostluğu temsil etmek için kullanır. "Gökkuşığı solsa da / Kalplerimiz sarmalansın saklı bir buluta" ifadesi, dışsal koşulların değişkenliğine rağmen duygusal bağı korunabileceğine işaret etmektedir. Bu, insan ilişkilerindeki kırılabilirlik ve kalıcılık arasındaki gerilimi vurgulayan bir yaklaşımdır. Ayrıca, "Uzak bir parıltının içinde / Gökkuşığı olup duralım" dizeleri; ilişkinin, zamanın ve mekânın ötesine taşınan bir varlık haline gelmesini dilemektedir. Burada ışık, renk ve doğa imgeleriyle ebedi bir birliktelik vurgusu yapılırken, "Güneş kaybolup ay gidene kadar / Her şey eskiyip unutulana kadar" sözleriyle bu birlikteliğin zamanın ötesinde, belki de sonsuzlukta anlam kazandığını ifade etmektedir.

Genel olarak şiir, ayrılığa, zamana ve geçiciliğe karşı duran bir sevginin ve bağı varlığını romantik ve melankolik bir atmosfer içinde dile getirmektedir. Geçici bir doğa olayının kalıcı bir metafora dönüşmesi, şairin duygu dünyasını ve zamansız birliktelik arayışını yansıtmaktadır.

Tōge'nin, atom bombasından önce kaleme aldığı bazı şiirleri çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. Ancak, atom bombasının yıkıcı etkisini deneyimledikten sonra, şairin edebi ve entelektüel bir dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Tōge, 1947 yılında Hiroşimalı şairleri bir araya getiren "Warera No Uta No Kai" (Bizim Şiir Topluluğumuz) adlı bir edebi topluluk kurmuştur. Bu topluluk, "Warera no Uta" (Bizim Şiirimiz) adıyla bir dergi yayınlamaya başlamış ve Tōge hem yayıncı hem de editör olarak derginin yayın sürecinde etkin bir rol üstlenmiştir. Topluluğun temel ilkesi, "insan sevgisiyle şiir yazmak" olarak belirlenmiş ve insanın insanca yaşamasını ve yaşatılmasını savunan bir perspektif geliştirilmiştir. Bu çerçevede, topluluk üyesi şairlerin eserlerinin genellikle savaş karşıtı ve nükleer silahsızlanmayı savunan bir çizgide şekillendiği görülmektedir.

Atom Bombası Edebiyatı ve Tanıklığın Şiire Dönüşümü

Atom Bombası Edebiyatı (*Genbaku Bungaku*), 6 ve 9 Ağustos 1945'te Hiroşima ve Nagasaki'ye atılan atom bombalarının yıkıcı etkilerini anlatan edebi eserleri kapsayan bir akımdır. Bu edebi yönelim, nükleer felaketi bizzat deneyimlemiş yazar ve şairlerin tanıklıklarını içermekle birlikte, savaşın bireysel ve toplumsal etkilerini belgeleyen, barış çağrısında bulunan ve savaş karşıtı bir duruş sergileyen eserleri de içerir.

Bu türdeki eserler genellikle anı, roman, şiir ve kısa öykü gibi farklı edebi biçimlerde kaleme alınmış olup, ortak noktaları savaşın yarattığı fiziksel, psikolojik ve sosyokültürel travmalara odaklanmalarıdır.

Atom Bombası Edebiyatı'nın en önemli temsilcilerinden Tamiki Hara (1905–1951) ve Yōko Ōta (1906–1963) atom bombasının yarattığı dehşeti roman türü yoluyla anlatan ve atom bombası edebiyatının ilk eserlerini veren edebi figürlerdir. Şairler, Sadako Kurihara (1913-2005) ve Sankichi Tōge ise savaş ve nükleer silah karşıtı şiirleriyle tanınır. Bu türde eser verenler arasında, Masuji Ibuse gibi atom bombasını bizzat deneyimlemese de eserlerinde radyasyonun uzun vadeli etkilerini ve toplumda yarattığı dönüşümü işleyen edebiyatçılar da vardır. Atom Bombası Edebiyatı, yalnızca Japon edebiyatının bir parçası olmakla kalmayıp, nükleer silahların insanlık üzerindeki yıkıcı etkilerini uluslararası düzeyde gündeme taşıyan ve savaş karşıtı söylemi güçlendiren bir edebi miras olarak büyük önem taşımaktadır.

Atom bombası felaketini deneyimledikten sonra, Sankichi Tōge'nin şiirlerinin içeriği ve tematik yapısı farklılaşmış; bireysel temalardan uzaklaşarak evrensel ve toplumsal meseleleri merkezine alan bir form kazanmıştır. O dönemde atom bombası ile ilgili her türlü habere kısıtlama getiren basın sansürü (Press Code for Japan, 1945-1952) nedeniyle atom bombası kaynaklı radyasyonun etkileri hakkında halka yeterli bilgi ulaşmamıştır. Buna ek olarak, atom bombası mağdurlarına yönelik tedavi yasası (*Genbaku Iryōhō*) ancak 1957 yılında, yani Hiroşima'ya atom bombasının atılmasından ancak on iki yıl sonra yürürlüğe girmiştir. Hiroşima'daki durumun kamuoyundan gizlenmesi ve bölge halkının sağlığına yönelik gerçekleşen yaşamsal sınırlandırmaların, Tōge'nin şiirlerinde bu duruma bir tepki olarak ortaya çıkan temaların belirleyici unsurlarından olduğu söylenebilir.

1945 sonrası yaklaşık on yıllık dönem, Japonya'da "kūhaku no jū nen" "boşa geçen on yıl" veya "kayıp on yıl" olarak adlandırılmaktadır. Bu süreçte yaygın organları büyük ölçüde susturulmuş olsa da edebi açıdan değerlendirildiğinde, söz konusu dönemin sanatsal üretkenlik açısından kayıp olarak nitelendirilemeyeceği görülmektedir. Bu bağlamda, özellikle Sankichi Tōge'nin üretkenliği dikkat çekmektedir. Tōge, bu dönemde yaklaşık üç yüz şiir kaleme almış ve bunların bir kısmını *Genbaku Shishū* (Atom Bombası Şiirleri Antolojisi) başlığı altında toplamıştır.

Tōge'nin şiir dünyasını daha iyi anlayabilmek ve dönemin edebi eğilimlerini daha kapsamlı bir şekilde değerlendirebilmek için *Genbaku Shishū* adlı seçkide yer alan eserlerin derinlemesine incelenmesi gerekmektedir. Bu incelemenin, savaş sonrası Japon edebiyatında nükleer felaketin temsili, kolektif travma ve barış söylemi gibi konulara ışık tutacağı düşünülmektedir.

***Genbaku Shishū* (Atom Bombası Şiirleri Antolojisi)**

Bu antolojide yer alan şiirler, ağırlıklı olarak atom bombasının bireyler ve toplum üzerindeki yıkıcı etkilerini, savaşın doğurduğu tahribatı ve nükleer karşıtlığını konu edinmektedir. Aynı zamanda, barışın gerekliliğine vurgu yapan hümanist öğeler içermektedir. Bunun yanı sıra, şiirlerde Amerikan emperyalizmine yönelik eleştirel bir söylem ve Amerika'ya duyulan öfkenin yansımaları da belirgin şekilde görülmektedir. Antolojideki eserlerde, atom bombasının en büyük mağdurlarının savaşla doğrudan ilgisi olmayan sivil halk olduğu vurgulanmakta ve trajedi güçlü imgelerle betimlenmektedir.

Sankichi Tōge, atom bombası saldırısının hemen ardından Hiroşima'daki patlamanın yol açtığı yıkımı bizzat gözlemlemiştir. Kendisi, bombanın atıldığı sıfır noktasından yaklaşık üç kilometre uzaklıkta bulunan evinde olduğu için doğrudan fiziksel bir zarar görmemiştir. Ancak patlamanın merkezine yakın bölgelerde bulunan insanların neredeyse tamamı hayatını kaybetmiştir. Bununla birlikte, acil müdahale merkezlerine taşınan ağır yaralıların büyük bir kısmı da saatler içerisinde yaşamlarını yitirmiştir. Bu yaralılar arasında özellikle öğrenciler önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü atom bombası, stratejik olarak okul ve fabrikaların yoğun olduğu, dolayısıyla insanların toplu halde bulunduğu bir bölgeye bırakılmıştır. Üstelik ülke savaş seferberliği halinde olması sebebiyle, fabrikalarda çalışan işçiler de dâhil olmak üzere erkek nüfusunun büyük çoğunluğu denizaşırı ülkelerdeki cephelerde olduğundan, seferberlik döneminde ortaokul düzeyi ve üzeri kademelerdeki öğrenciler fabrikalarda çalıştırılmaktaydılar.

Patlamanın gerçekleştiği saat olan sabah 08.15, fabrika ve okullarda insan hareketliliğinin yoğun olduğu bir zaman dilimine denk gelmektedir. Bu sebeple, bombanın neden olduğu kayıplar arasında çok sayıda öğrenci yer almaktadır. *Genbaku Shishū* (Atom Bombası Şiirleri Antolojisi) seçkinde yer alan *Karihōtaijo Nite* (Acil Müdahale Merkezinde) başlıklı şiirinde Tōge, atom bombasının etkisiyle öğrencilerin yüzlerinin ve bedenlerinin tanınmaz hale gelmesini, insanlık dışı koşullara maruz kalmalarını gerçekçi unsurlarla tasvir etmektedir. Bu bağlamda, şiir yalnızca bir edebi eser olmanın ötesinde, Hiroşima'da yaşanan felaketin tanıklığını yapan bir belge niteliği taşımaktadır. Bu şiir ayrıca, Tōge'nin "Atom Bombası Şairi" olarak tanınmasını sağlayan önemli eserlerinden biridir.

ACİL MÜDAHALE MERKEZİNDE

Ağlasanız bile gözyaşınız akmaz
Göz pınarlarınız yok, nereden aksın ki?
Haykırsanız da sesiniz duyulmaz
Dudaklarınız yok, sözler nereden dökülsün ki?
Çırpınıp kurtulmak istesenez, kurtulamazsınız
Nasıl kurtulacaksınız, elleriniz yok ki...

Kana bulanmış bedenleriniz titrerken,
İplik gibi incecik kalmış gözleriniz bembeyaz parıldarken,
Yanmış bedenlerinizde yalnızca bir kumaş parçası kalmışken,
Eski görüntünüzden artık eser kalmamışken,
Kim inanır ki az öncesine kadar sizlerin
Gencecik kız öğrenciler olduğunuza?

Yanmış, kavrulmuş Hiroşima'nın
Loş ve titrek alevleri arasından,
Artık siz olmayan sizler,

Sürünerek, emekleyerek,
Bu çimenlerin üzerine ulaştınız.
Ve toza bulanmış saçlarınızı
Çaresizliğin rüzgârına bıraktınız.

Neden bu acıyı çekmek zorundasınız?
Neden bu korkunç kaderi yaşamak zorundasınız?
Ne için?
Kim için?
Ve sizler ne halde olduğunuzdan,
İnsanlıktan çıkarıldığınızdan bir habersiniz şimdi.

Sadece hatırlıyorsunuz,
Düşünüyorsunuz,
Daha bu sabah gördüğünüz babanızı, annenizi,
Kardeşlerinizi,
(Sizi görseler bile kim tanıyabilir artık?)
Ve birkaç saat önce uyanıp kahvaltı ettiğiniz evi
(Bir anda yok olup giden, geride külü bile kalmayan o evi).

Yalnızca düşünüyorsunuz,
Yanınızda hareketsiz yatan bedenlerin arasında,
Sessizce düşünüyorsunuz,
Bir zamanlar kız çocukları olduğunuz günleri,
Bir zamanlar insan olduğunuz günleri.

Çeviri: Filiz Yılmaz

Şiirin temel sorunsalı, bireyin maruz kaldığı acının gerekçesizliği üzerine kuruludur. "Neden bu acıyı çekmek zorundasınız? / Neden bu korkunç kaderi yaşamak zorundasınız? / Ne için? / Kim için?" soruları, savaşın anlamsızlığını ve kurbanların çektiği acıların nedenini sorgulamaktadır. Bu retorik sorular, okuyucunun vicdani bir yüzleşme yaşamasını amaçlayan güçlü bir anlatım tekniği olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte şiir, insanlıktan çıkarılma temasına da vurgu yapmaktadır. "İnsanlıktan çıkarıldığınızdan bir habersiniz şimdi" dizesi, savaşın yalnızca fiziksel kayıplara yol açmadığını, aynı zamanda bireylerin kimliklerini ve insanlık onurlarını da ellerinden aldığına işaret etmektedir.

Şiirin açılış dizeleri, insan bedeninin savaş sonrası nasıl bir enkaza dönüştüğünü, duyuşal yoksunluklar üzerinden dramatik bir şekilde sunmaktadır:

"Ağlasanız bile gözyaşınız akmaz / Göz pınarlarınız yok, nereden aksın ki?"

Bu ifadeler, yalnızca fiziksel bir dönüşümün değil, insanın duygusal ve kimliksel yok oluşunun da bir metaforu olarak okunabilir. Şiirde, gözyaşının akamayışı, sadece fiziksel bir kaybı değil, aynı zamanda acı çekmenin bile imkânsız hâle gelmesini vurgulamakta, insanın savaş sonrasında uğradığı geri dönülmez yıkımı betimlerken, felaketin tanıklığını üstlenen bir ses üretmektedir.

Genel anlamda şiir, savaşın ve şiddetin birey üzerindeki yıkıcı etkisini derin bir trajediyle ele almakta, insanlığın yok oluşunu sorgulamakta ve okuyucuyu bu dehşetle yüzleşmeye davet etmektedir. Şair, mağdurların sesi olmayı amaçlayarak, savaşın karanlık yüzünü güçlü bir şiir diliyle ortaya koymaktadır.

Sankichi Tōge, nükleer silahların hem bu silahlara sahip olan ülkeler hem de dünya genelindeki tüm uluslar için sürekli bir tehdit unsuru oluşturduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, *Keikan* (Manzara) adlı şiiri, Tōge'nin nükleer silah karşıtı duruşunu yansıtan önemli eserlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Şair, bu şiirinde savaşın yıkıcı etkilerini ve nükleer silahların insanlık üzerindeki derin travmalarını sanatsal bir duyarlılıkla ele almakta, aynı zamanda nükleer silahsızlanma yönündeki etik ve insani bir çağrıyla da dile getirmektedir.

MANZARA

Londra'nın orta yerinde yanan ateş Hiroşima.

Hiroşima, New York'ta parlayan alev,

Moskova'da berrak bir alazdır Hiroşima.

Dünyayı saran sessiz bir dans, silüetin öfkesi.

Biz hala biziz, manzarayı yakan ateşiz.

Lav gibi, bir orman gibi,

Tüm dünyayı kaplayan, ısıtan alevlerimiz.

Çeviri: Filiz Yılmaz

1954 yılında, Marshall Adaları'nda yer alan Bikini Atöülü'nde Amerika Birleşik Devletleri tarafından bir hidrojen bombası denemesi gerçekleştirilmiştir (Nuclear Testing at Bikini Atoll). Bu deneme sırasında bölgede bulunan *Dai Go Fukuryū Maru* (Şanslı Ejderha 5) adlı Japon balıkçı gemisinin mürettebatı, yayılan nükleer serpintiden doğrudan etkilenmiştir. Mürettebat üyeleri, yüksek düzeyde radyasyona maruz kalmaları nedeniyle ciddi sağlık sorunları yaşamış ve tedavi altına alınmıştır ancak, mürettebat üyelerinden Aikichi Kuboyama, maruz kaldığı radyasyonun yol açtığı rahatsızlıklar sonucunda hayatını kaybetmiştir. Nazım Hikmet Ran'ın kaleme aldığı "Japon Balıkçısı" (1956) ve "Bulutlar Adam Öldürmesin" (1955) şiirleri de, uluslararası bir probleme yol açan bu olayı konu almaktadır. Bu olayın ardından, 1956 yılında Japonya'da nükleer silahların dünya çapında yasaklanması amacıyla faaliyet göstermek üzere *Nihon Gensuibaku Higaisha Dantai Kyōgikai* (Japonya Atom ve Hidrojen Bombası Mağdurları Konseyi) adlı bir sivil toplum kuruluşu kurulmuştur. Ancak, Sankichi Tōge'nin ilgili şiirini yayımladığı tarih olan 1951 yılı itibarıyla, ne bir hidrojen bombası denemesinin ne de bu türden sivil toplum kuruluşlarının varlığı söz konusuydu. Dolayısıyla, *Genbaku Shishū*

(Atom Bombası Şiirleri Antolojisi) adlı seçkide yer alan şiirler, nükleer enerjinin gelecekte daha gelişmiş silah sistemlerinde kullanılabileceğine dair bir öngörü taşımakta ve aynı zamanda nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla değerlendirilmesine yönelik beklentileri yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Tōge'nin şiirlerinin tarihsel açıdan özel bir konumda bulunduğu açıktır.

Tōge'nin eserlerinde, dünya barışının korunması ve insanın insanca yaşama hakkı temel bir tema olarak öne çıkmaktadır. *Genbaku Shishū* (Atom Bombası Şiirleri Antolojisi) seçkisindeki ilk şiir, *Jo* (Sunuş) başlığı altında verilmiştir. Bazı kaynaklarda ise bu şiirin başlığı, *Chichi O Kaese, Haha O Kaese* (Babamı Geri Ver, Anamı Geri Ver) olarak yer almaktadır. Atom bombası felaketinin insanlık üzerindeki etkilerini güçlü bir şekilde ifade eden ve yalnızca sekiz dizeden oluşan şiir, Tōge'nin barış mücadelesindeki önemli katkılarından biri olarak kabul edilmektedir. Atom bombası ve atom bombası şiiri denildiğinde, yalnızca Sankichi Tōge'nin şiirleri arasında değil, tüm atom bombası şiirleri arasında ilk akla gelen metinlerden biri olan şiir, onun dünya çapında tanınırlığını sağlayan en önemli eseri olarak değerlendirilebilir.

SUNUŞ

Babamı geri ver

Anamı geri ver

Yaşlılarımı, çocuklarımı geri ver

Benim olan beni geri ver

İnsanlarımı geri ver

İnsan, insanca yaşadığı müddetçe

Hiç bitmeyecek olan barışı

Barışı geri ver

Çeviri: Filiz Yılmaz

Şiirde doğrudan "Amerika" sözcüğü geçmemekle birlikte, Tōge'nin, özellikle Amerika karşıtlığıyla tanınan bir şair olarak, emir kipini kullanmış olması, Japonya'ya atom bombalarını atan ülke olan Amerika'ya duyduğu öfkeyi ifade etme biçimi olarak yorumlanabilir. Tōge, anne ve babasını atom bombası felaketinde kaybetmemiştir. Ancak, Hiroşima halkının bir ferdi olarak, Japon toplumundaki grup anlayışını yansıtacak şekilde, Hiroşima'daki tüm kayıpları kendi toplumsal kimliği içinde kabul eder ve bu kayıpları kendi acısı gibi hisseder.

Tōge bu şiirinde "Barışı geri ver" dizesiyle; İkinci Dünya Savaşı sona ermiş olsa da, şiirin yazıldığı dönemde Japonya'nın resmi ve fiili olarak hâlâ işgal altında oluşuna ve tüm dünyada Soğuk Savaş ile birlikte devam eden nükleer silahlanmanın yarattığı huzursuzluk nedeniyle bütünsel bir barışın sağlanamamış olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca, savaş sona ermiş olsa da, tam teşekküllü tıbbi tedaviye ulaşamayan hastaların varlığı, savaşın etkilerinin devam ettiğini kanıtlar niteliktedir. Bu şiirin izlerini taşıyan

önemli bir simge, 6 Ağustos 1963'te açılışı yapılan Sankichi Tōge Anıtı'dır. Anıt, Hiroşima'da bulunmaktadır ve üzerinde "Babamı Geri Ver, Anamı Geri Ver" şiirine ait bir alıntı yer almaktadır.

Tōge'nin, nükleer silahların kaldırılmasına yönelik bir sesleniş niteliğindeki bir başka şiiri *Yobikake* (Çağrı), yazıldığı dönemin siyasi ve toplumsal bağlamı içinde oldukça önemli bir mesaj taşımaktadır.

ÇAĞRI

Şimdi bile geç değil,
Gerçek gücünü göstermek için, hâlâ bir umut var!
O gün, gözleri kör eden ışığın izleri
Hâlâ yanıyorsa yüreğinde
Ve dinmeyen gözyaşların
Savaşın lanetiyle kanıyorsa hâlâ...
Eğer Hiroşima'nın acısı
Bedeninde yankılanıyorsa...

Bil ki, savaşın karanlığından nefret eden
Bütün iyi insanların gözyaşı
Senin ellerinde birer damla umut olacak.
Ölümün izini taşıyan bedenin
Utançla sarkan elleri kavrayacak.
Ve kanayan avuçlarıyla
Onları yeniden kaldıracaksın.
Haydi! Şimdi bile geç değil!

Çeviri: Filiz Yılmaz

Sankichi Tōge, şiirin temel vurgusu olan "Şimdi bile geç değil" ifadesiyle, yaklaşan yeni bir savaşın önlenmesi için hâlâ bir fırsat olduğuna dikkat çekmektedir. Burada kastedilen savaş, 1950 yılında patlak veren Kore Savaşı'dır. Şair, Hiroşima ve Nagasaki'ye atılan atom bombalarının, Kore Savaşı'nda yeniden kullanılma ihtimaline karşı uyarı niteliğinde güçlü bir ses yükseltmektedir. Bu bağlamda şiir, yalnızca savaş karşıtı bir metin değil, aynı zamanda nükleer silahların yaygınlaşmasına ve kullanımına karşı doğrudan bir protesto olarak okunmalıdır. Ancak, bu şiiri yalnızca Kore Savaşı ile sınırlı bir çerçevede ele almak yetersiz kalacaktır. Şiir, daha geniş bir perspektiften değerlendirildiğinde, nükleer silahların yalnızca belirli bir savaşta değil, tüm dünyada ortadan kaldırılması gerektiği mesajını içermektedir. Tōge, bu eserinde bireysel bir trajedinin ötesine geçerek küresel bir barış çağrısı yapmaktadır. Onun şiiri, savaşın ve nükleer yıkımın kaçınılmaz bir kader olmadığını, insanlığın hâlâ barış için mücadele edebileceğini ve etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Şiir, yalnızca bir savaşın önlenmesi için değil, tüm

insanlığın nükleer silahsızlanmaya yönelik ortak mücadelesi için yazılmış güçlü bir manifesto niteliği taşımaktadır.

Kazuo Kuroko, Sankichi Tōge'nin çalışmalarını değerlendirirken göz ardı edilmemesi gereken önemli bir noktanın; şairin, yazar Tomoe Yamashiro ile birlikte *Genshigumo No Shita Yori – Hiroshima No Hitobito No Heiwa No Utagoe* (Atom Bulutunun Altından – Hiroşima Halkının Barış Şarkıları, Eylül 1952, Aoki Yayınları) adlı eserin derlenmesine verdiği büyük katkıdan (Kuroko: 2005: 42) bahseder. Bu çalışma; ilkökul, ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerinden yetişkinlere kadar geniş bir kesimin eserlerinden oluşmaktadır. Daha sonraki yıllarda Hiroşima'da *Shishū Hiroshima* (Hiroşima Şiir Antolojisi, 1959), *Heiwa Shishū Waga Uchi Naru Kotoba* (Barış Şiir Antolojisi: İçimizdeki Sözler, 1969), *Shishū Hiroshimā Sengo Nijū Go-Nen Ansorojī* (Savaştan 25 Yıl Sonra: Hiroşima Şiir Antolojisi, 1969) gibi çeşitli derlemeler yayımlanmıştır. Ancak *Genshigumo No Shita Yori – Hiroshima No Hitobito No Heiwa No Utagoe* gibi hem ilkökul çağındaki çocuklardan yetişkinlere kadar geniş bir katılımı içeren hem de 124 şiir gibi oldukça yüksek sayıda eseri bir araya getiren başka bir derleme bulunmamaktadır. Bu yönüyle, söz konusu şiir antolojisi, döneminin en çarpıcı ve yenilikçi çalışmalarından biri olmuştur.

Sonuç

Bu çalışmada, Sankichi Tōge'nin atom bombası şiirleri bağlamında Atom Bombası Edebiyatı'ndaki konumu ve edebi söyleminin dönüşümü incelenmiştir. Hiroşima'da yaşanan trajediye bizzat tanıklık eden Tōge, bireysel acısını toplumsal hafızaya dönüştürerek şiirlerini savaş karşıtı ve barış yanlısı bir duruşun ifadesi haline getirmiştir. Şairin tanıklığı ve şiirsel dönüşümü, onun edebiyatındaki tematik ve biçimsel unsurların yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Hiroşima Tanıklığı ve Şiirindeki Dönüşüm

6 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya atom bombası atıldığında Tōge, bu yıkımın doğrudan tanıklarından biri olmuştur. Japonya, savaşlarını çoğunlukla deniz aşırı bölgelerde yürütmüş olsa da, atom bombasının doğrudan Japonya topraklarına atılmış olması, bireysel ve toplumsal hafızada derin bir kırılmaya neden olmuştur. Bu bağlamda, Tōge'nin şiirsel perspektifi de köklü bir değişime uğramış, öncesinde daha bireysel ve estetik kaygılarla yazdığı şiirleri, savaşın yıkıcı etkilerini belgeleyen ve barış çağrısında bulunan tanıklık metinlerine dönüşmüştür.

Bu dönüşüm, yalnızca içerikle sınırlı kalmamış, Tōge'nin şiirsel dili ve üslubunda da gözlemlenmiştir. Daha önce doğaya ve bireysel duygulara odaklanan şiirleri, savaşın ve nükleer felaketin yarattığı travmanın ifadesi hâline gelmiş; metaforlar, imgeler ve simgeler, bireysel anlatıdan evrensel bir mesaj taşımaya yönelmiştir. Özellikle *Genbaku Shishū* (Atom Bombası Şiirleri Antolojisi) adlı eserinde; acı, yas, öfke ve umudun iç içe geçtiği bir anlatı kurulmuş, bireysel trajediler kolektif bir hafızaya eklenmiştir.

Atom Bombası Şiirlerindeki Barış Çağrısı ve Evrensel Mesaj

Tōge'nin *Genbaku Shishū* (Atom Bombası Şiirleri Antolojisi) yalnızca bir edebi eser olmanın ötesinde, nükleer silahların yıkıcılığına karşı bir tanıklık ve protesto belgesi

niteliği taşımaktadır. Şair, bireysel deneyimini evrensel bir boyuta taşıyarak, yalnızca Japon halkına değil, tüm insanlığa seslenmiştir. Bu bağlamda, Tōge'nin şiirleri yalnızca estetik bir değer taşımakla kalmaz, aynı zamanda savaş karşıtı söylemin ve barış mücadelesinin önemli bir unsuru olarak da değerlendirilmelidir. Özellikle, antolojinin iç kapağında yazılı olan Tōge'nin şu sözleri, şiirlerinin temel misyonunu açıkça ortaya koymaktadır:

“6 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya, 9 Ağustos 1945'te Nagasaki'ye atılan atom bombalarıyla hayatını kaybedenlere, bugün hayatta olup hâlâ ölüm korkusuyla yaşayan, acılarını dindiremeyen ve dünya üzerindeki tüm bombalara karşı duran insanlara adanmıştır.”

Bu ithaf, Tōge'nin bireysel tanıklığını küresel bir bilinç oluşturma çabasına dönüştürdüğünü göstermektedir. Onun şiirleri, savaşın yalnızca askeri ve politik sonuçlarıyla değil, insan üzerindeki uzun vadeli yıkımıyla da ilgilenmektedir.

Uluslararası Tanımlık ve Küresel Etki

Tōge'nin edebi etkisi, Japonya ile sınırlı kalmayarak küresel düzeyde de dikkat çekmiştir. 1951 yılında Berlin'de düzenlenen Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivali'nde, *Genbaku Shishū* (Atom Bombası Şiirleri Antolojisi) Japonya adına sunulan eserlerden biri olarak yer almış ve bu sayede Tōge'nin barış çağrısı uluslararası bir platformda daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşma imkânı bulmuştur. Bu gelişme, Atom Bombası Edebiyatı'nın yalnızca ulusal hafızanın oluşumunda değil, aynı zamanda savaş sonrası dönemin küresel edebi eğilimleri arasında da anlamlı bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Tōge, atom bombasının yol açtığı trajediye tanıklık etmemiş olsaydı, tanınırlığı muhtemelen yerel bir şair olmakla sınırlı kalacaktı. Ancak bu tarihsel olay, onun şiirlerini yalnızca bir bireyin duygusal ifadesi olmaktan çıkarıp, küresel bir barış çağrısına dönüştürmüştür. Bu bağlamda Sankichi Tōge ve şiirleri; savaş sonrası Japon edebiyatı içerisinde, tanıklığın ve kolektif hafızanın oluşumunda edebiyatın rolünü gözler önüne seren önemli bir yere sahiptir.

Değerlendirme

Bu çalışma, Sankichi Tōge'nin şiirlerinin, Atom Bombası Edebiyatı içindeki konumunu ve savaş sonrası edebi söyleminin dönüşümündeki rolünü incelemiştir. Araştırma bulguları, Tōge'nin edebi üretiminin yalnızca bireysel bir tanıklık değil, aynı zamanda etik bir sorumluluk olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Tōge'nin şiirlerinde, bireysel trajedinin kolektif hafızaya dönüşümü açık bir şekilde gözlemlenmiştir. Onun eserleri, edebiyatın yalnızca estetik bir uğraş olmadığını, aynı zamanda savaşın yıkıcı etkilerini belgeleyen, tanıklık eden ve gelecek nesillere yönelik bir uyarı niteliği taşıyan önemli bir alan sunduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, Sankichi Tōge'nin şiirlerini, Atom Bombası Edebiyatı içindeki anlatı yaklaşımlarını daha kapsamlı bir şekilde değerlendirebilmek adına, benzer temaları işleyen bir başka Atom Bombası Edebiyatı şairi olan Sadako Kurihara'nın (1913–2005) eserleriyle birlikte değerlendirmek gerekir.

Kurikara da Tōge gibi nükleer yıkımın bireysel ve toplumsal etkilerini şiirleri aracılığıyla yansıtmıştır. Ancak bu iki şair anlatım biçimleri, tematik odak noktaları ve dil kullanımları açısından farklı yaklaşımlar benimsemişlerdir. Sankichi Tōge'nin eserleri

şiiresel dil ve anlatım biçimi bakımından Kurihara'nın eserleri ile karşılaştırıldığında; Tōge'nin şiirlerinin doğrudan, yalın ve çarpıcı bir üslupla yazıldığı açıktır. Kurihara'nın şiirleri ise daha anlatısal, dramatik ve epik bir yapıya sahiptir. Tōge'nin şiirlerinde retorik sorular, tekrar eden imgeler ve çarpıcı benzetmeler öne çıkar. Örneğin, *Jo / Chichi O Kaese, Haha O Kaese* adlı şiirinde, savaşın yol açtığı kayıplar, doğrudan okuyucuya hitap eden bir dille işlenir. Anlatım tarzı, neredeyse belgesel niteliğindedir. Hiroşima'daki yıkımı, ölen ve yaralanan insanları, kaybolan aileleri ve harabeye dönen şehri betimlerken duygusal yoğunluk ön plandadır.

Tōge'nin dili sert ve keskindir; okuru sarsmayı ve savaşın dehşetini doğrudan gözler önüne sermeyi amaçlar. Kurihara'nın imgeleri ve metaforları daha semboliktir. Tōge'nin doğrudan betimlediği fiziksel yıkımın aksine, Kurihara duygusal ve insani dayanışmayı vurgulayan bir dil kullanır. Şiirlerinde kadın perspektifine ve insanın içsel gücüne vurgu yapar. *Umashimenkana (Dünyaya Getirelim!)* adlı şiiri, savaşın ortasında bir kadının sığınakta doğum yapmasını konu alır. Bu şiir, hem yıkımı hem de hayatta kalma umudunu iç içe geçirerek savaşın trajedisini ve insan doğasının direncini simgeler.

Tōge'nin savaş karşıtı ve barış yanlısı duruşu, dönemin Japonya'daki sol eğilimli edebi çevreleriyle olan ilişkisi bağlamında değerlendirildiğinde, şiirlerinin yalnızca bireysel bir trajediyi aktarmaktan öte, politik bir söylemin parçası olup olmadığı sorusu gündeme gelmektedir. Edebiyatın tanıklık işlevi ile ideolojik yönlendirme arasındaki sınır, Tōge'nin eserleri üzerinden yeniden düşünülmesi gereken bir noktadır. Bu bağlamda, onun şiirlerinin dönemin siyasi ve toplumsal dinamikleri içinde nasıl konumlandığını ele almak, edebi mirasını daha kapsamlı bir perspektifle değerlendirmek açısından önemli olacaktır.

Bu bağlamda çalışma, Türk akademik literatüründe henüz yeterince ele alınmamış bir konuya ışık tutarak, Atom Bombası Edebiyatı'nın yalnızca Japon edebiyatı açısından değil, küresel bir savaş olan İkinci Dünya Savaşı sonrası edebi miras içerisindeki yerini de tartışmaya açmaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalar, Tōge'nin eserlerini diğer savaş sonrası edebi anlatılarla karşılaştırmalı olarak ele alarak, şiirlerinin uluslararası barış hareketleri ile nükleer karşıtı hareketler üzerindeki etkisini daha kapsamlı bir şekilde inceleyebilir.

Kaynaklar

- Horimoto, Y. (2014). Kokugo kyōkasho ni okeru genbaku bungaku kyōzai. *Nihon Daigaku Daigakuin Kokubungaku Senkō Ronshū*, 11, 16-31. https://doi.org/10.57477/nichidaisenkoronshu.11.0_16
- Treat, J. W. (1986). Early hiroshima poetry. *The Journal of the Association of Teachers of Japanese*, 20(2), 209–231. <https://doi.org/10.2307/488990>
- Kuroko, K. (1983). *Genbaku to kotoba: hara tamiki kara hayashi kyōko made*. Horupu Shuppan.
- Kuroko, K. (2005). *Genbaku wa bungaku ni dō egakarete kita ka*. Hassakusha.
- Konaka, Y. (1988). Japanese atomic-bomb literature. *World Literature Today*, 62(3), 420–424. <https://doi.org/10.2307/40144292>

- Masuoka, T. (1970). *Hachigatsu no shijin: genbaku shijin tōge sankichi no shi to shōgai*. Tōhō Shuppansha.
- Masuoka, T. (1987). *Genbaku Shijin Monogatari*. Shin Nihon Shuppan.
- Mizuta, K. (1982). *Genbaku o yomu: hiroshima-nagasaki o kataritsugu zen bukku risuto*. Kōdansha.
- Mizuta, K. (1997). *Genbaku bunken o yomu: genbakukankeisho 2176-satsu*. Chūōkōron Shinsha.
- Nagaoka, H. (1982). *Genbaku bunken o yomu*. Sanichi Shobō.
- Takasaki, R. (1986). *Sensō to sensō bungaku to*. Nihon Tosho Sentā.
- Tōge, S. (2016). *Genbaku shishū*. Iwanami Shoten.
- Tōge, S. (1952). *Sankichi tōge sakuhinshū*. Aoki Shoten.